

Prof. dr Tomislav Rakočević

Dr sc. Kemal Idrizović

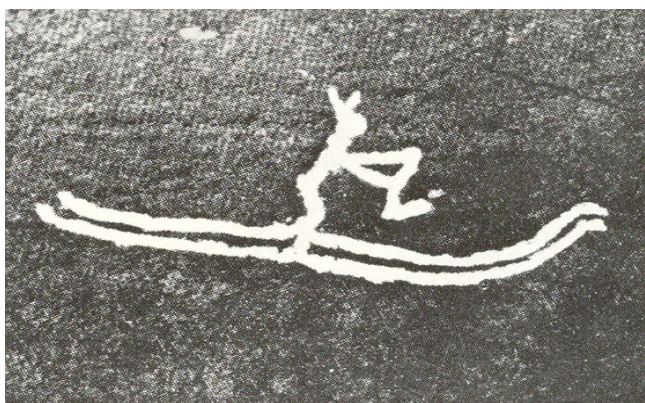
Filozofski fakultet Nikšić

OD SKIJA IZ HÖTING-A DO CARVING-A

UVODNI PREGLED

Skandinavska boginja zime *Skjede*, nije mogla ni pretpostaviti (ili je to rezultat njenih moći) da će sport nazvan po njoj, izrasti u jedan od najpopularnijih, najzanimljivijih i najatraktivnijih sportova današnjice. Nije sve međutim bilo oduvijek tako.

Hiljade godina unazad skije su rođene kao sredstvo za samoodržanje, koje će vremenom koristiti u vojne svrhe. Grčki i rimski historičari Herodot, Strabon i Plinije Stariji već su tada govorili o skijanju u ratu.



Lovac iz Redeja

Senzacionalni pronalazak iz 1932. godine na ostrvcu Redej (*Rödöj*) u sjevernoj Norveškoj, gdje je u jednoj pećini pronađen uklesan lik skijaša, najvjerovatnije lovca, od prije četiri hiljade godina, kao i čuvena «skija iz Hetinga (*Höting*)», po imenu močvare u dolini Angerman u sjevernoj Švedskoj, čija je starost procijenjena na 3500 godina (smatra se najstarijim postojećim sportskim rekvizitom) potvrđuju upotrebu skija od najdrevnijih vremena.



Skije iz Hetinga

Da ovaj istorijski pregled ne bi bio evropeističkog tipa, ne treba zaobići i istaći da postoje i mnogi dokazi o azijskom porijeklu skija, koji dosežu i do tri hiljade godina unazad. Kako ni istoričari još uvijek ne iznose jedinstveno mišljenje, u jedno sa sigurnošću možemo biti sigurni, skijanje se pojavilo gdje god je čovjek osjetio potrebu za njim. Međutim, kolijevka sportskog skijanja je svakako Skandinavija.

PERIOD TRANSFORMACIJE

Na početku osamnaestog vijeka u Norveškoj su formirane prve zvanične vojne formacije skijaša, koje su se u vremenima bez sukoba obučavale između ostalog i kroz razna takmičenja. Ove aktivnosti će postaviti temelje takmičarskom skijanju.

Sklapanju mira 1814. godine između Švedske i Norveške prethodila je odlučujuća bitka kod Trangenja. U ovoj bici presudnu ulogu su odigrali norveški skijaši. Ova činjenica nije pomogla da se odredi skijaša dvanaest godina kasnije ne raspuste. Događaj koji je mogao postati početak kraja primjene skijanja, označio je naprotiv, transformaciju skijanja, od kretanja koje je imalo praktičnu svrhu, u savremenu sportsku aktivnost.

Najviše vojnika, tim skijaškim formacijama je pripadalo iz oblasti Osterdal i Telemark. Oni će svoje skije vratiti sa sobom kući. Na taj način će se sa njihovim vještinama upoznati i mnogi mlađi ljudi, od kojih će jedan dio otići kasnije na Univerzitet u Kristijaniju, današnje Oslo. Ovi predjeli će biti uvijekovečeni u istoriji skijanja i na taj način što će pojedine tehnike u skijanju, dobiti imena upravo po njima. Kristijanija će sa svojim stanovnicima ubrzo

postati općinjena zanosom izazvanim ovom fizičkom aktivnošću, koja će ubrzo poslije toga biti proglašena sportom. Od ovog trenutka će sve teći mnogo brže.

HRONOLOGIJA POSLJEDNJIH 250 GODINA

1767. prvo spomenuto takmičenje u skijanju (Norveška).

1840. prva pisana vijest o upotrebi skija u SAD.

1843. u Tromseu (Tromsö) je organizovano takmičenje koje se smatra prvim u istoriji skijanja.

1860. održano je u Kristijaniji prvo zvanično takmičenje u skijanju.

1861. osnovan skijaški klub u Kiandri.

1867. prvi skijaški klub u La Porteu (SAD).

1877. osnovan «Ski klub Kristijanija».

1883. osnovan Norveški skijaški savez.

1888. Fridtjof Nansen na skijama prelazi Grenland.



1890. prve norveške skije u Sloveniji.

1891. prva skijaška društva u Minhenu, Beču i Mircušlagu, gdje je 1893. održana prva srednjeevropska trka u spustu.

1892. prvo međunarodno takmičenje u nordijskom skijanju, Holmenkolen.

1893. Kristofer Iselin pokretač švajcarskog skijanja, obavio prvu alpsku ekspediciju na skijama preko visova Pragela, između gradova Glarona i Svito.

1894. ser Artur Konan Dojl na skijama prešao od Aroze do Davosa.

1896. švajcarski inženjer Adolf Kind donio skije u Italiju.

1896. Matias Zdarski objavio jedan od prvih relevantnih udžbenika o skijanju «Lilienfeldska tehnika skijanja».

1901. održane Prve nordijske igre u Švedskoj.

1904. osnovan prvi kanadski skijaški klub i Američki skijaški savez.

1906. prvi model «Lilienfeld» alpskih skija u Sloveniji.

1910. formirana u Kristijaniji Međunarodna stručna komisija, koja je izradila prve propise za međunarodna skijaška takmičenja.

1922. u Mirenu (Švajcarska) je održano prvo takmičenje u slalomu (slalom je norveški izraz, koji se na dijalektu Telemarka sastoji od dvije riječi: *sla* i *lom* što spojeno znači «staza sa krivinama»).

1924. je formirana Međunarodna skijaška federacija (FIS) u Šamoniju (Francuska). Tih dana je u Šamoniju održana međunarodna nedjelja zimskih sportova, koja je kasnije (1925. Prag) priznata kao Prve zimske olimpijske igre.

1925. održano prvo FIS takmičenje u nordijskim disciplinama.

1928. u Sankt Antonu (Austrija) je održano prvo takmičenje Arlberg-Kandahar, najstarija međunarodna priredba alpskog skijanja takmičarskog značaja.

1928. održane Druge zimske olimpijske igre u Sen Moricu (Švajcarska). Spust i slalom eksperimentalno uvršteni u program međunarodnih priredbi.

1930. u Vengenu (Švajcarska) održano prvi put veliko međunarodno takmičenje u alpskom skijanju «Lauberhorn».

1931. u Kicbilu (Austrija) održano prvi put međunarodno takmičenje «Hankenkam» koje se sastojalo u jednom spustu i slalomu.

1931. održano prvo FIS takmičenje u alpskom skijanju.

1936. IV zimske olimpijske ili «prve autentične» održane su u Garmiš-Partenkirhenu (Njemačka). Značajne su po ulasku u program muških i ženskih alpskih disciplina, za koje je dodjeljivana samo po jedna medalja.

1937. FIS takmičenja dobijaju naziv «Prvenstva svijeta».

1948. na V zimskim olimpijskim igrama, koje su ponovo održane u Sen Moricu, dodjeljivane su medalje za sve alpske discipline.

1950. na svjetskom prvenstvu u Aspenu (SAD), veleslalom je po prvi put uvršten u program, tako da se na Olimpijskim igrama pojavio po prvi put 1952. u Oslu (Norveška).

1956. VII zimske olimpijske igre u Kortini d'Ampeco (Italija), koje je prvi put prenosila televizija.

1966/67. prva sezona Svjetskog kupa u alpskom skijanju (slalom, veleslalom i spust).

1974/75. kombinacija uvrštena u program Svjetskog kupa u alpskom skijanju.

1979. Freestyle uključen u FIS-familiju sportova.

1982. uveden superveleslalom kao četvrta alpska disciplina.

1984. XIV zimske olimpijske igre u Sarajevu (SFRJ).

1987. konstruktor Škofić, predstavlja *Elanu*, prototip prvog carving-a

1992. XVI ZOI u Abervilu (Francuska, freestyle uvršten u program).

- 1998.** XVIII ZOI u Naganu (Japan, snowboard uvršten u program).
2005. Bormio (Italija), svjetsko prvenstvo u alpskom skijanju, Oberstdorf (Njemačka), svjetsko prvenstvo u nordijskom skijanju.
2006. XX zimske olimpijske igre u Torinu (Italija).
2010. XXI zimske olimpijske igre u Vankuveru (Kanada).

ŠKOLE SKIJANJA

Tri godine nakon što je prešao Grenland na skijama (1891), Fridtjof Nansen objavljuje knjigu «Na skijama preko Grenlanda». Knjiga je doživjela prevod na mnoge jezike i na taj način, tih godina, zainteresovala cijelu Evropu za novi sport.

Godine koje su uslijedile u istoriji sportskog skijanja poznate su kao «Norveški period». Velika popularnost koju je svojim podvigom stekao Norvežanin Nansen, učinila je da su se tih godina u kontinentalnoj Evropi prihvatila učenja samo Norveških majstora.

Ovaj period je bio relativno kratak, jer su padine Alpa bile mnogo strmije od padina nordijskih planina, tako da je poslije «Norveškog perioda» uslijedio «Alpski period». Predvođen ljudima porijeklom sa Alpa, učinio je da se skije i skijanje prilagode novim uslovima. Ova dva shvatanja, ili škole, na kraju će prerasti u dvije različite porodice skijanja, nordijsku i alpsku.

Istraživač, slikar, filozof i planinar Matias Zdarski rođen u Mađarskoj (1874), rano je prešao u Austriju, gdje se i upoznao sa skijanjem čitajući Nansena. Čim se susreo sa norveškim skijama, krenuo je u konstrukciju svojih idealnih skija, sa novim tipom vezova. On 1896. godine izdaje udžbenik «Lilienfeldska tehnika skijanja», u kojoj iznosi elemente svoje tehnike spusta, koja će uz neznatne promjene živjeti narednih tridesetak godina. Kako je nordijski «telemark» zavoj, zamijenio kasnije nazvanim «plužnim zavojem», izazvao je prvi veći sukob nordijskog i alpskog skijanja.

Koristeći prethodna iskustva, uz njihovu maksimalnu racionalizaciju, drugom polovinom treće decenije prošlog vijeka, primat preuzima Arlberška škola skijanja, na čijem je čelu bio Hanes Šnajder. Osnovni kodeksi ove škole predstavljeni su na filmu i u knjizi, «Čuda na skijama» iz 1926. godine. Ova nova tehnika će dovesti do definitivog razlaza nordijskog i alpskog skijanja, koja će u godinama koje će doći, nastaviti da postoje potpuno odvojeno jedno od drugog, kao i da nisu bila jedno. Hanes Šnajder se smatra ocem moderne škole skijanja, a njegova se škola temeljila na principu plužne kristijanije.



Emil Ale

Nakon desetak godina Arlberška škola je prevaziđena i unapređena francuskom školom Emila Alea. Francuska škola će uvesti u upotrebu paralelni zavoj, a izgubiće primat tek petnaestak godina kasnije, kada će Austrijanac Štefan Krukenhaimer na Međunarodnom kongresu skijaške didaktike, «Interski» 1955. izložiti novitete svoje tehnike. U narednim godinama jedan od inovatora će biti i Francuz Žan Viarne, a u isto vrijeme počeeće sa svojom afirmacijom i italijanska škola skijanja. Skijaške tehnike će se u narednom periodu stalno mijenjati i unapređivati, dok će se zbog smjena u primatu i želje za njim, sve do dana današnjeg, na samom vrhu smjenjivati nekoliko nacionalnih škola. Jedno je sigurno, sve te škole, od Švajcarske i Austrije, preko Italije i Francuske, pa sve do Slovenije (ili nekada Jugoslavije), suštinski gledano predstavljaju jednu, alpsku školu skijanja.



Ingemar Stenmark

Sve one međutim, bez obzira na sve svoje napore i ulaganja, nakon zlatnog perioda sniježnog sporta sedamdesetih i osamdesetih godina prošlog vi-

jeka, nijesu mogle spriječiti opadanje popularnosti ovog izvanrednog sporta, koje je uslijedilo krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina 20. vijeka. Ski indrustiji je zaprijetila totalna propast. Prodaja skija je opala u cijeloj Evropi, a po prvi put se to desilo u SAD i Japanu. Ukoliko se željelo spasiti skijanje, rješenje se moralo naći. Taj izlaz je značio spas za skijanje kao sport i oporavak za skijanje kao rekreativnu aktivnost. Odgovor na pitanje kako prevazići krizu, nalazio se u konstrukciji novih skija. Rođen je carving.

CARVING

Kao i na početku priče, oko svakog pronalaska se vodi «rat» za titulu «prvi». Sa raznih strana se pojavljuju konstruktori koji su kako oni kažu, prvi radili na carving geometriji ski daske.

Međutim, na žalost mnogih od njih, može se reći da je opšteprihvaćena činjenica da su *Elan* i *Kneissl* još 1990. uradili prototipove carving skija. Od tog trenutka telemark dimenzije će početi da gube primat, mada treba reći da Norvežani ne prihvataju da je carving suprotnost telemark obliku.



Elanova race klasa: HCX i GSX

Ne treba zaobići ni prvu serijsku carving skiju proizvođača *Kneissl* iz 1993., a i po mnogima prvu kompletnu carving dasku proizvođača *Blizzard* «zero x- plode» iz 1996. godine. Kako do ovog trenutka nije spomenut Norvežanin Sondre Norheim koga Norvežani smatraju «ocem savremenog skijanja», čini se da je ovo pravi trenutak za to. Razlog da se na samom kraju spominje vjerovatno najvažnije ime u posljednjih 200 godina skijanja, je taj da se u riznici skija koje je koristio i konstruisao prije 150 godina, nalaze i takve, koje u mnogo čemu predstavljaju začetak današnje carving tehnologije. Dimenzije jedne od takvih skija su: 8,4cm, 6,9cm i 7,6cm. Ova skija je imala nešto veću dužinu, ali to je bio carving, htjeli mi to priznati ili ne.

Bilo kako bilo «sport nad sportovima», kako je Fridtjof Nansen govorio o skijanju, danas doživljava revoluciju u svojoj industriji. Stalan napredak u korišćenju novih materijala i konstruktorskih rješenja nikada nije ni prestajao. Takav primjer nemamo ni u jednom drugom sportu. Druga mladost skijanja će sigurno potrajati. Danas je ovo velika porodica sportova na čijem čelu se nalazi FIS (Međunarodna skijaška federacija), i pod čijim je okriljem više od deset svjetskih kupova: alpsko skijanje, freestyle, snowboard, skijaški skokovi, cross

country, nordijska kombinacija, od sezone 1998/99. carving skijanje, telemark skijanje, brzinsko skijanje, skijanje na travi i skijanje na rolerima. Skijanje kako vidimo više nije samo zimski sport.

LITERATURA

1. Gamma, K. (1982). Sve o skijanju. Ljubljana: ČGP DELO.
2. Odo, G. (1982). Knjiga o skijanju. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Tomislav Rakočević, PhD
Kemal Idrizović, PhD

FROM HÖTING SKIIS TO CARVING

Thousands years ago, skis were devised as the means for self survival, which were gradually used in military purposes. Greek and Roman historians such as Herodot, Strabo and Pliric Senior offer us much information on them.

Although it is difficult to say for sure where the cradle of skiing is, a relation between the beginning of sports skiing and Scandinavia is definite.

In recent 250 years, skiing has continuously changed. Lots of different schools have improved it and made it one of the most attractive sports nowadays. All of them, however, have failed to prevent the decrease in popularity of this sport, which took place at the end of 80s and beginning of 90s in the last century. The construction of the new-old skis was the right solution. The carving was born.



Kongres su pratili i sportski poslenici iz Crne Gore